

**Una novel·la és més
que una novel·la**

CURS: 2009-2011

Història

La Salle

On han anat tots aquells nois?

A la Guerra a ser soldats.

Qui saps si tornaran?

Qui sap si mai tornaran?

Què se n'ha fet, d'aquelles flors?

PETE SEEGER.

Nadie es una isla, completo en sí mismo; cada
hombre es un pedazo del continente, una parte
de la tierra; si el mar se lleva una porción de tierra,

toda Europa queda disminuida, com si
fuera un promontorio, o la casa de uno de tus
amigos, o la tuya propia; la muerte de cualquier
hombre me disminuye, porque estoy ligado a la
humanidad; y por consiguiente, nunca hagas
preguntar por quién doblan las campanas;

doblan por ti.

JOHN DONNE

ÍNDEX

Una novel·la és més que una novel·la.

<u>1. SINOPSI</u>	Pàgina 2
<u>2.METODOLOGIA</u>	Pàgina 2
<u>3.COS DEL TREBALL</u>	Pàgina 3
3.1.1 Esdeveniments històrics	Pàgina 4
3.1.2 La vida quotidiana	Pàgina 14
3.1.3 Què desconeixia?	Pàgina 16
3.2 Alumnes de 4t ESO	Pàgina 17
3.2.13 Conclusions	Pàgina 26
3.3 Els avis	Pàgina 28
3.3.16 Conclusions	Pàgina 51
<u>4. CONCLUSIONS GENERALS</u>	Pàgina 52
<u>5.BIBLIOGRAFIA</u>	Pàgina 53
<u>6.AGRAÏMENTS</u>	Pàgina 53

1. SINOPSI

Parteixo del fet que crec que una novel·la històrica és més que una trama, més que una “història” inventada i que hi ha un rerefons que va succeir, uns costums, unes maneres de fer, etc... que els nostres avantpassats van viure.

Vull demostrar que en llegir una novel·la d'aquest tipus hom s'ho passa bé, però a la vegada conscientment o inconscientment aprèn coses del passat.

2. METODOLOGIA

Vaig triar una novel·la històrica que em fes fàcil el meu treball perquè resulta que el curs 2009-10 els alumnes de 4t ESO havien llegit com a llibre de lectura obligatòria de català “ Els silencis de la boca de la mina” d'Andreu Sotorra que és una novel·la juvenil ambientada en la 2ª república i la guerra Civil Espanyola. Vaig pensar que aniria bé ja que tindria a qui fer les enquestes.

1r pas Vaig llegir-me la novel·la per conèixer la trama, com han fet els alumnes de 4t (que no sabien que després jo els entrevistaria).

2n pas Vaig fer una segona lectura i vaig subratllar en diferents colors el rerefons de la novel·la segons fes referència a : esdeveniments històrics, la vida quotidiana (coses que passaven en el dia a dia de la gent), allò que jo desconeixia i que per tant em pensava que els alumnes tampoc no coneixien.

3r pas A la vegada ho transcrivía en paper i a l'ordinador, per tenir localitzades les dades i les pàgines.

4t pas Cada capítol porta per títol un any. Vaig cercar informació d'aquell any en concret i vaig veure quines coses sortien a la novel·la.

5è pas Allò que no entenia o no sabia què era, vaig cercar-ho preguntant a la gent gran.

6è pas Vaig triar a l'atzar 4 alumnes de cada classe de 4t ESO (un total de 12) i un dia del tercer trimestre, sense que ells ho sabessin (ells ja feia temps que s'havien llegit la novel·la i jo volia saber què recordaven) els vaig demanar que em diguessin què recordaven i què els va impactar més.

7è pas Vaig preparar una enquesta per fer a 15 persones de la 3ª edat que haguessin viscut aquells fets o que recordessin la postguerra. Això ho vaig fer per comprovar la veracitat del rerefons de la novel·la.

8è pas Buidatge dels escrits dels alumnes.

9è pas Redactar el cos del treball.

10è pas Buidatge enquestes de les 15 persones de la 3ª edat.

3. COS DEL TREBALL

3.1 *La meva lectura del llibre.*

El llibre comença amb la reivindicació que fa Pere Gabriel amb una advocada, molts anys després d'haver finalitzat la guerra, per tal que revisin el seu cas (va ser esterilitzat pels guanyadors de la guerra per ser "fill de roig i de boja"). Pere Gabriel comença a recordar tots els moments viscuts i explica la història de la seva vida. El llibre ens fa reviure els patiments d'aquella època, les malalties, els problemes, la manca de menjar, juntament amb els canvis de govern i la manera de "viure" dins d'una guerra. El llibre ens transporta al dia a dia d'un nen que creix abans d'hora, que ha de posar-se a treballar per ajudar a tirar endavant la família ja que el seu pare es troba immers en una vaga general i amb els diners que guanya la mare netejant cases no en tenen suficient. Aquest noi forçat a créixer es troba amb dificultats que haurà

d'anar superant: anar a viure en un asil d'infants, començar a treballar des de molt petit, la mort de la seva germana i la de l'amor de la seva vida, la malaltia mental de la seva mare i l'addicció a l'alcohol del pare, tot això en un context molt dur de fam, por i misèria.

Deixant de banda la trama de la novel·la, el llibre també té un rerefons històric i ens explica els esdeveniments que van transcórrer durant aquells anys.

3.1.1. Esdeveniments històrics

1927: Era temps de calma, però amb molta fam per part de la gent més humil. No hi havia feina, i per tant no hi havia diners. Molts nens havien de ser acollits per una asil d'infants. Estaven en plena dictadura de Primo de Rivera.

“Ara sí que serem pobres del tot! Han aturat els telers! I ningú no sap quan tornaran a anar!” – Capítol 2, pàgina 20, línia 22-23.

“ Mira, fillet, el pare no té feina. A les fàbriques, la feina de la seda i el cotó no va gaire bé. I amb el que jo guanyo anant per les cases dels senyors, no en tenim prou ni per menjar. On ara anem estaràs molt bé. A l'asil d'infants podràs jugar, aprendràs a llegir i escriure, i tindràs un plat calent a taula cada dia, com si fossis un nen de casa bona” – Capítol 2, pàgina 23, línia 1-7.

1928: Moment “dolç” de la dictadura de Primo de Rivera. Els vaguistes es revolucionen i això recorda quan els patrons van llogar pistolers a sou i es té por de que es repeteixi. La gent mort per malalties tals com la tuberculosi. No hi havia diners ni el menjar suficient.

“No volem més problemes dels que ja tenim, filleta. Ja en tenim prou amb els orfes que acollim. No hi volíem fer, però n’haurem de treure uns quants dels que tenen pares, com el seu. No ho hem dit a ningú, encara, però a l’asil també hem tingut un parell de casos de tuberculosi i no ens agradaria que, després, els pares ens donessin la culpa de...” – Capítol 3, pàgina 35, línia 16-22.

“... l’havíem ingressada a l’hospital aquesta nit mateix. Vint anys justos... Aquesta malaltia, filleta, no perdona.” – Capítol 3, pàgina 35, línia 32-33.

“ Que hi voleu tornar...? Per què, els patrons, amb tot allò de fa cinc anys, van haver de llogar pistolers a sou per matar gent dels nostres? Quin mal els feia la gent obrera, si només vol viure en pau?” – Capítol 3, pàgina 41, línia 20-24.

1929: Hi ha Crisi mundial, el Crac del 29, que comença amb el dijous negre. S’anul·la la prohibició del dret de reunió i la gent pot sortir de nit pels carrers.

“ ... va passar un pregoner de la caserna militar i va anunciar que s’anul·lava la prohibició que hi havia hagut durant aquell temps de revolta de permetre el dret de reunió i que, per tant, tothom qui volgués ja podia tornar a sortir lliurement de nit i sense por.” – Capítol 4, pàgina 45, línia 7-11.

“ Ara diuen que hi ha una crisi de calés al món i que el més segur és que torni a aturar tot. Que hi ha hagut un no sé què d’un dijous negre, que diuen que si un crac, que si les borses dels duros dels ricots se n’han anat a l’aigua, i jo què sé! Aquesta colla de patrons no en tenen mai prou! Ara s’inventen

un daltabaix amb els calés!” –Capítol 4, pàgina 45, línia 30-33, pàgina 46, línia 1-3.

1930 : El menjar torna a escassejar i no hi havia feina. Els nens començaven a treballar molt d'hora i també creixien abans de temps. Fi de la dictadura de Primo de Rivera.

“ Havia passat un més d'un any de tot allò. Des que el pare va dir que ja en tenia prou, el menjar a casa tornava a escassejar. I la mare havia de fer mans i mànigues per allargar els pocs diners que treia de les poques cases de senyors que encara volien alguna dona de fer feines.”- Capítol 5, pàgina 52, línia 1-7.

“ El pare es passava més hores que mai a casa. De tant en tant, anava i venia de la taverna. Alguna vegada baixava al moll. I només quan l'avisaven, anava a fer hores a alguna de les fàbriques de seda i cotó. A vegades el venien a buscar d'alguns mas dels afores d'Orlanda. O el cridaven d'alguns dels horts que feien verdura per al mercadal.” –Capítol 5, pàgina 52, línia 16-22.

“Pere Gabriel tenia vuit anys quan va començar a fer de repartidor de diaris. Vuit anys i un mes, exactament. Se sentia ja molt gran. I no li feia gens de por posar-se a treballar. Coneixia algun nen del carrer que havia començat abans que ell, als set anys i tot!” – Capítol 5, pàgina 54, línia 12-16.

1931: Els bancs fan suspensió de pagaments i seguidament han de tancar. Proclamació de la nova República i la gent no sap com reaccionar i es refugia a casa. La gent acull a Francesc Macià amb una gran festa.

“ El banc més important d'Orlanda, anunciaven els titulars dels diaris que Pere Gabriel repartia, va fer <<suspensió de pagaments>>, que ningú no sabia ben bé què volia dir fins que van descobrir que molta gent hi havia perdut els diners. Un matí sense avisar, el banc <<va fer aigües>>.” –Capítol 6, pàgina 66, línia 19-24, pàgina 67, línia 1.

“ El dia que va arribar la veu que la monarquia havia <<fet aigües>>, com el banc d’Orlanda, i que a la capital havien proclamat la nova República catalana, era un d’aquells dies que Pere Gabriel, per atzar, s’havia pogut presentar a l’escola. I com si l’escola no s’hagués fet per a ell, aquell 14 d’abril, un dimarts de primavera que s’havia espavilat fent el repartiment i l’havien quedat unes hores lliures per anar-hi, el mestre els va dir que de moment s’havien acabat les classes, que se’n tornessin tots cap a casa i que més valia que no s’entretinguessin pel carrer.” – Capítol 6, pàgina 68, línia 16-29.

“ Uns quants dies després d’aquella festassa, va visitar Orlanda el que deien que era, des d’aleshores, el president del nou govern. Al revés del que passava amb els diaris, que arribaven en el tren correu de la capital, aquell senyor, més aviat ja gran, a qui molts del poble anomenaven <<l’Avi>> , va arribar en un cotxe de luxe negre, descobert, i va fer entrada per una de les moltes carreteres que conflüen a la cruïlla del pla d’Orlanda. Hi havia una gentada que el volia veure de prop.” – Capítol 6, pàgina 71, línia 29-33, pàgina 72, línia 1-5.

1932: Catalunya obté el seu propi Estatut d’Autonomia. La reforma agrària s’havia convertit en un dels principals objectius del govern. Les conspiracions antirepublicanes van començar.

“ Aquest any no té referència històrica ja que tot passa durant l’hivern de 1932.”

1933: José Antonio Primo de Rivera fill de l’ex dictador, funda el partit de la Falange Espanyola. Hi ha la victòria dels conservadors a les eleccions i es posa fi a les reformes del govern de Manuel Azaña. Mort de Francesc Macià. Els diners escassejaven altra vegada.

“ Va ser l’any que el dia de Nadal, deien que si d’un atac d’apendicitis, va morir l’Avi, aquell senyor amb bigotet de les portades dels diaris a qui ell havia saludat aixecant els braços des de dalt d’un marge, quan va visitar Orlanda com a president del nou govern, mentre passava, dins un cotxe de luxe, negre i destapat, unes setmanes després de les

votacions dels obrers i de la proclamació de la nova República.” – Capítol 8, pàgina 81, línia 4-11.

“ Va ser l’any també que les coses, a casa, no tornaven a anar gaire bé. Els diners escassejaven una altra vegada. Amb les propines de la barberia jo no n’hi havia prou.”- Capítol 8, pàgina 81, línia 11-15.

1934: Hi ha la revolució d’Octubre, encara que fracassada; s’obre una profunda crisi entre els sectors socials y polítics més enfrontats. És proclamat l’Estat Català per Lluís Companys el 6 d’octubre. Els militars que van a favor de la unió d’Espanya surten al carrer. Hi ha una vaga general. Es crea una llei que prohibeix despatxar a la gent per fer vaga general. Cap al Novembre torna el pànic amb la detenció del govern.

“ Mentre passava tot allò, però a fora, com si també s’haguessin exaltat per la desaparició de la Carla, els militars van sortir al carrer.” –Capítol 9, pàgina 89, línia 17-19.

“ I que si els militars havien sortit era perquè el president català que havia succeït l’Avi, després de la mort per una apendicitis, havia proclamat una altra mena de República, independent de la que hi havia a Espanya, i l’havien batejada amb el nom d’Estat Català.” –Capítol 9, pàgina 89, línia 23-28.

“ Els militars doncs, van tornar a sortir al carrer. Si el 6 d’Octubre d’aquell mateix any, a la capital, no hi hagut trets, Pere Gabriel, potser hauria estat barber encara uns quants anys més. O potser sempre. A Orlanda els trets i les canonades de la capital no hi van arribar: Allà, sí que el govern revoltat va ser fet presoner en un vaixell, atracat mar endins, a la vora del port de Barcelona. Una vaga general, però, a conseqüència de tot allò, també ho va capgirar tot.” - Capítol 9, pàgina 90, línia 1-9.

“ Els oncles sabien que no es podia despatxar ningú del seu lloc de treball només per haver seguit la vaga general.” – Capítol 9, pàgina 90, línia 31-33.

“ Els oncles li van dir que tancaven per un temps el cafè concert perquè després de tot allò dels militars, amb la detenció del govern, hi hauria algunes coses que no serien com havien estat aquells dos o tres últims anys.” – Capítol 9, pàgina 96, línia 8-12.

“... tot allò que havia passat a la capital, la gent s’havia tornat a espantar.” – Capítol 9, pàgina 96, línia 17-18.

“ Que si no deixaven anar aquella colla de polítics del govern que havien empresonat, els patrons no afluixarien i encara collarien més els obrers com ell.” – Capítol 9, pàgina 96, línia 25-27.

1935: Hi ha molta mort per tuberculosi. Creació de la coalició d’organitzacions d’esquerres anomenades Front Popular.

“ El mal lleig de la tuberculosi ja havia fet malbé moltes famílies... Deien que, només entre els Orlandesos, unes cinc-centes dones havien mort de tuberculosi, durant els últims deu anys, sense que no els patrons, a les fàbriques, ni ningú del govern hi posés remei. Tal i com es treballava a les naus dels telers, la malaltia es propagava fàcilment. Molts infants es contagiaven sense que se sabés que el que portaven dins era la taca de la tuberculosi.” – Capítol 10, pàgina 100, línia 1-13.

1936: Afusellament de Primo de Rivera.

Victòria electoral del front popular. Comença la rebel·lió militar que dona lloc a la Guerra Civil.

Els conspiradors obtenen un terç del territori espanyol i institucionalitzen la repressió contra qui se’ls resisteix.

Els defensors de la lleialtat republicana i els revolucionaris inicien la defensa del territori.

La revolució social s’estén per la zona republicana.

Al mateix temps comença la repressió a càrrec de grups descontrolats contra el clergat i els acusats de recolzar els conspiradors.

27 països creen el comitè de No Intervenció amb l’objectiu de mantenir-se al marge del conflicte espanyol.

El general Francisco Franco decideix destinar una important part del seu exèrcit per alliberar els rebels refugiats dins l’Alcázar de Toledo.

Franco és designat generalíssim i cap del govern.

Franco passa de cap polític i militar a Cap de l'Estat en un dia.

L'alemany Adolf Hitler crea la Legió Còndor per ajudar els franquistes.

L'URSS envia els seus primers equips d'ajuda als republicans. Arriben els primers membres de les Brigades Internacionals.

Els primers soldats italians enviats per Mussolini arriben a Espanya.

Hi havia bombardejos cada dia. Quasi tota la vida es feia dins dels refugis, per por.

Hi ha molts milicians, que van cap al front. Hi havia molta provocació per part dels milicians perquè la gent s'afegís a ells.

“ En aquell mateix cafè, va ser on Pere Gabriel va veure que es feien algunes reunions del gremi”-Capítol 11, pàgina 106, línia 15-16.

“ El rumor que hi havia hagut una revolta militar i que allò volia dir una guerra civil va arribar a Pere Gabriel..”- Capítol 11, pàgina 107, línia 7-8.

“ Abans d'arribar a casa, Pere Gabriel es va trobar amb colles d'obres que anaven uniformats amb mocadors vermells i negres al coll i amb escopetes a l'espatlla. Alguns automòbils protegits amb matalassos al sostre i als costats de les portes. Després va saber que eren milicians i milicianes i que la majoria dels automòbils i dels matalassos, havien estat requisats a les cases dels senyors.”- Capítol 11, pàgina 107, línia 25-33.

“Se sentia a dir que grups de milicians s'emportaven en camions els homes de segons quines cases dels senyors i que, si anaven de dret a la carretera, ja no en tornaven més.”-Capítol 11, pàgina 108, línia 20-23

“Se sentia a dir que els generals militars que s'havien aixecat a Espanya contra el govern de la República no passarien.”-Capítol 11, pàgina 108, línia 28-29.

“Pere Gabriel es va acostumar, durant tres anys de guerra civil, a treballar de cambrer entre taules servides a corre-cuita, amb remor de trotejos al carrer, de bombardejos de dia i de nit, de corredisses cap als

refugis i de viure sempre amb la por al cos.” –Capítol 11, pàgina 109, línia 24-28.

1937: Franco crea el Decret d’Unificació pel qual crea l’única formació política legal sota el seu mandat: FET i JONS (Falange Española Tradicionalista i de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista) La ciutat de Guernica rep un brutal atac de la Legió Còndor. Lluita a Barcelona entre diferents forces republicanes enfrontades a causa de la revolució militar .Els franquistes conquereixen Bilbao i la resta dels territoris bascos.

Els franquistes completen la conquesta del nord de Espanya.

Al crit d’ “alto o disparo” es matava molta gent.

Es creen les cèdules, que eren permisos que deien que no tenies edat per anar a lluitar. Alguns militars i els patrons s’havien girat contra els treballadors, ja que els obrers volien que tothom hi prengués part.

Hi havia una ferma resistència per fer recular l’enemic feixista.

Comencen les primeres bombes sense alarma a temps de baixar als refugis

.

“Cada dia passaven més camions carregats de milicians cap al front. Alguns sortien de les casernes en què s’havien convertit alguns magatzems. D’altres venien dels pobles del voltant i passaven a buscar els que els esperaven” –Capítol 12, pàgina 110, línia 1-5.

“ Alguns milicians cridaven provocadors: ei, tu! Sí, tu, tu! Vividor! Recomanat! Feixista! Nen de casa bona! Cap al front! Vinga, vinga cap al front!” – Capítol 12, pàgina 110, línia 12-14.

“S’havia instal·lat la desconfiança entre la gent” –Capítol 12, pàgina 110, línia 17.

“Els obreres que s’havien allistat voluntaris com a milicians, responent a les proclames del govern de la República, volien que ningú no se’n lliurés, de prendre-hi part, tant si hi creia com si no.” –Capítol 12, pàgina 111, línia 1-3.

“ ...li demanaven la documentació i la cèdula personal que confirmés que no tenia edat de ser al front. Tres altos en un sol vespre es podien convertir en sec, en un “alto o disparo!”.” –Capítol 12, pàgina 111, línia16-17.

“ Eren temps de restriccions alimentàries” –Capítol 12, pàgina 111, línia 27.

1938: Els franquistes recuperen Teruel i avancen cap el Mediterrani a través del territori republicà. Comença la batalla de l'Ebre amb avanç republicà. Les tropes franquistes llencen una ofensiva a Catalunya. Es crida la lleva del biberó (es criden nois molt joves per anar al front). Hi havia molta fam.

“El restaurant on Pere Gabriel feia de cambrer s'havia convertit en un lloc cobejat per molta gent que no tenia res per menjar i que s'havia d'espavilar per no morir de fam.” –Capítol 13, pàgina 117, línia 1-4.

“ Feia molt poc que l'exèrcit republicà havia cridat una de les lleves anteriors a la seva i que alguns amics seus, una mica més grans que ell, que ja havien fet disst anys, havien trobat la mort en els últims atacs al front” – Capítol 13, pàgina 124, línia 18-19.

1939: Les tropes acompanyades de moros entraven als pobles i robaven, violaven...Mils de refugiats i el propi govern republicà creua la frontera francesa, els franquistes conquereixen la resta de Catalunya.

El dia 28 de març les tropes franquistes entren a Madrid.

El general Franco fa públic que el dia 1 d'Abril, la guerra acaba amb la seva victòria

El triomf militar permet que Franco governi Espanya amb una dictadura fins a la seva mort el 1975.

La moneda de la república perd valor.

Una de les normes que imposen és que cada cop que l'himne soni la gent s'ha d'aturar i alçar la mà dreta.

Hi havia moltes detencions que acabaven en mort (tret de la mort).

S'implanta "el toc de queda".

Es canvia la salutació i s'obliga a dir: ¡Si Franco! ¡Viva España! (evidentment, en castellà!)

“La moneda de la República , amb la guerra, havia acabat no tenint valor”-Capítol 14, pàgina 126, línia 8.

“Els bombardejos cada vegada eren més freqüents i intensos” –Capítol 14, pàgina 126, línia16-17.

“ Les tropes feixistes acompanyades de guarnicions de soldats moros que se'ls havien afegit amb l'aixecament militar, arrasaven tot el que trobaven quan entraven en cadascun dels pobles per on passaven. Deien que s'enduien tot l'or i la plata, i s'hi trobaven algú, no se sabia què en podien fer”- Capítol 14, pàgina 129, línia 20-26.

“ Pere Gabriel els va saludar com havia fet en els últims tres anys. Amb el puny esquerre aixecat i cridant: salut!. Els de la patrulla feixista, però els van preguntar on anaven tan tard, després del toc de queda, i per què els saludaven amb el puny alçat dels “enemics rojos”. –Capítol 14, pàgina 131, línia 1-8.

“¡Vaya par de rojillos en la oscuridad que se atreven a llamarnos nuevos republicanos! ¿Dónde coño habéis aprendido vosotros el lenguaje del enemigo? ¡Somos nacionales! ¡nada de republicanos! ¿estamos? ¡nacionales y a mucha honra!- Capítol 14, pàgina 131, línia 11-15.

“Des de que l'exèrcit feixista havia entrat a Orlanda ara tocava aixecar el braç dret amb la mà estesa i cridar: ¡Sí, Franco! ¡Viva España!.- Capítol 14, pàgina 131, línia 23-24.

“Quan en qualsevol lloc s'aixecava o baixava la nova bandera espanyola, o quan els altaveus deixaven sentir l'himne “nacional”, que s'escampava pertot arreu, estaves obligat a aturar-te i aixecar el braç dret d'aquella manera i amb la mà ben estesa.”-Capítol 14, pàgina 131, línia 25-31.

“Els homes que es resistien a complir qualsevol d’aquelles normes eren detinguts i els portaven al camp de concentració que s’havia habilitat en el lloc on durant la guerra hi havia hagut les casernes de cavalleria de l’exèrcit republicà. Les dones que no s’avenien a fer la salutació feixista en pler carrer, eren advertides per la “sección femenina” i després les arrestaven. El seu càstig era rapar-les al zero.”-Capítol 14, pàgina 132, línia 3-12.

“La gent assegurava que cada matinada sentia uns trets secs i esfereïdors “els trets de la mort”. “-Capítol 14, pàgina 132, línia 13.

3.1.2. La vida quotidiana

D’aquest llibre en vaig poder extreure diferents fets sobre la vida d’aquella època:

La gent passava molta gana, això provocava que la gent busqués qualsevol moment per robar menjar. *“Mentre durava el temps d’estar amagats als refugis, els nens de carrer, que ja començaven a rondar sols per Orlanda perquè havien perdut els pares en algun dels bombardejos i no tenien casa, aprofitaven que no hi havia ningú al restaurant per entrar-hi d’amagat. Mentre a fora queien les bombes, miraven de treure alguna cosa de menjar.”-Capítol 12, pàgina 18, línia 25-31.*

Hi havia molta gent sense feina i això porta que a les cases no hi hagués els suficients recursos per poder comprar l’escàs menjar i, per intentar que els seus fills sobrevisquessin a la guerra els duïen a uns asils per a infants. *“Al cap d’uns quants dies, sense dir-li ni per què, la mare va mudar Pere Gabriel amb roba que només li posava els dies de festa. I van sortir els dos de casa. I no li va explicar on anaven fins al cap d’una bona estona de caminar en silenci pels carrerons que portaven, passat el passeig, al casalot de l’asil d’infants.” – Capítol 2, pàgina 21, línia 26-31. “A l’asil podràs jugar, aprendràs a llegir i escriure, i tindràs un plat calent a taula cada dia, com si fossis un nen de casa bona” –Capítol 2, pàgina 23, línia 5-7.*

En altres casos els nens començaven a treballar per poder ajudar en les despeses de la casa. *“ T’he trobat feina noi! Al magatzem dels diaris. Hi*

fa falta un repartidor. El patró vol que comencis a treballar de seguida. Ja hi he parlat. Tu ets espavilat. Ara, amb les llibertats que els militars han donat surten més diaris que mai i la feina no s'acaba.”-Capítol 5, pàgina 54, línia 1-5. “Que altres nens i nenes no gaire més grans que ell ja ajudaven els pares anant a la fàbrica, de sol a sol.” - Capítol 2, pàgina 21, línia 7-8.

Per això l'escola es converteix en una cosa secundària, aprenen a llegir, escriure... a la feina, si per aquesta és necessari que en sàpiguen. *“Mentre treballava de repartidor de diaris, Pere Gabriel podia anar molts pocs dies a l'escola. Per això, quan de tant en tant hi anava i els altres nens i els mestres veien que sabia llegir i comptar tan bé com molts dels altres, ni el mestre ni ells no entenien que se'n pogués aprendre tant, tot sol, rondant pel carrer com ell rondava sempre.”-Capítol 6, pàgina 68, línia 9-15. “A llegir, en va aprendre perquè els dilluns hi havia el costum de cantar pels carrers del centre i a la plaça Major les notícies més importants, tan aviat com arribava la premsa de la tarda. A comptar, en va aprendre perquè havia de saber tornar el canvi als qui pagaven el diari amb peces grosses i havia de vigilar cada mes quan el patró li donava els rebuts de subscripció per cobrar.” Capítol 5, pàgina 55, línia 27-30.*

Hi ha mort per moltes malalties avui en dia tractables o inexistents com per exemple la tuberculosi. També és molt freqüent la mort per desnutrició. *“Per què la germana novícia de l'asil d'infants no li va voler dir mai qui era Déu, abans de morir del mal lleig de la tuberculosi?” – Capítol 4, pàgina 48, línia 1-2. “El mal lleig de la tuberculosi ja havia fet malbé moltes famílies.” –Capítol 10, pàgina 100, línia 1-2.*

És vivia amb por i la gent es mobilitzava i es feia miliciana. *“...es va trobar amb colles d'obriers que anaven uniformats amb mocadors vermells i negres al coll i amb escopetes a l'espatlla. Després Pere Gabriel va saber que aquells eren grups d'homes i dones que es feien dir milicians i milicianes.”-Capítol 11, pàgina 107, línia 26-31. “Cada dia passaven més camions carregats de milicians cap al front.” –Capítol 12, pàgina 110, línia 1-2. “ Alguns milicians li cridaven, provocadors:ei, tu!, sí, tu,tu! Vividor! recomanat! Feixista! Nen de casa bona! Cap al front! Vinga, vinga, cap al front!”- Capítol 12, pàgina 110, línia 12-14.*

Per intentar sobreviure als bombardejos t'havies d'amagar en uns túnels quan una alarma t'avisava, o no. *“ Les primeres bombes esclataven al*

centre d'Orlanda, sense que les sirenes de les alarmes antiaèries haguessin avisat la gent perquè baixés als refugis.” –Capítol 12, pàgina 113, línia 5-7.

Tot i les dificultats que comportava viure d'aquesta manera, els negocis de cara al públic buscaven maneres de cridar l'atenció i creaven aparells, per exemple, per fer veure que hi havia aigua corrent utilitzant uns dipòsits que s'anaven omplint d'aigua durant el transcurs del dia. *“Una de les seves feines era anar a la font de la cantonada buscar ferrades d'aigua i omplir el dipòsit que hi havia al rebost de la barberia que distribuïa l'aigua amb un tub fins a la pica del lavabo. Com que l'aigua rajava igualment per l'aixeta, a la clientela li feia la impressió que la canonada estigués connectada a la xarxa del poble.”* –Capítol 7, pàgina 77, línia 1-6.

És a dir que la gent se les enginyava com podia. *“Sort de la cuina de llenya que la mare encenia a primera hora i que, com que el tiratge no era gaire bo, ni que omplís de fum la casa d'Orlanda on vivien, també els servia per escalfar-se.”* - Capítol 2, pàgina 20, línia 3-6. *“ Abans de sortir de casa, a primera hora, la mare havia baixat al carrer a omplir unes quantes ferrades d'aigua, a la font de la cantonada. L'havien escalfada als fogons de llenya i havien rentat Pere Gabriel a la cuina dins un cossi de zenc de tres pams justos, que els feia de banyera. Aleshores encara no havia vist mai una banyera, però n'havia sentit a parlar a la mare i se la imaginava.”* – Capítol 2, pàgina 22, línia 6-13.

3.1.3. Què desconeixia?

D'aquest llibre n'he extret moltes coses, algunes les havia sentides, però no tenia molt clar el seu sentit, moltes altres eren noves per a mi:

Milicians: persones que formen part d'una milícia, unió d'uns quants ciutadans que s'organitzen per proporcionar defenses o serveis paramilitars sense rebre diners a canvi, ni formar part de l'exèrcit.

El Rintintín: el nom que rebia un gos protagonista de cinema, de la policia muntada del Canadà.

Intercanvi de menjar: la gent feia intercanvi de menjar, es feia servir el menjar com a moneda. Si tu tenies un aliment i en volies un altre canviaves el que tu tenies pel que volies.

Pantalons curts: els nens petits duïen pantalons curts per marcar que encara eren nens.

Toc de queda: prohibeix o limita als ciutadans la lliure circulació per vies públiques a partir d'una hora determinada.

Cèdula: que permet demostrar que no tens edat o que no estàs capacitada per anar al front.

3.2 Els alumnes de 4t ESO.

Els alumnes van respondre de la següent manera un cop demanat que expliquessin què recordaven i què els va impactar. Faig la transcripció dels seus escrits; en cursiva coses que recorden que no són certes o que les recorden malament. Algunes ni tan sols surten a la novel·la:

3.2.1 Alumne/a 1:

En Pere Gabriel és un avi que va patir un dels efectes més dràstics de la guerra civil. Aquest llibre narra tota la seva vida fins el dia del judici en què es decidirà la indemnització que ha de rebre per l'esterilització que li van fer acabada la guerra. De petit el van deixar a un asil d'infants, perquè a casa seva no el podien mantenir, però al cap de poc temps torna a casa seva i comença a guanyar-se la vida com a repartidor de diaris, també com a cambrer a casa dels seus oncles que tenen un cafè concert. Passa per diversos oficis i va aprenent coses amb cada un, ell està enamorat d'una noia del seu poble, i l'estimarà sempre. Després de la mort de la seva germana, la seva mare entra en una profunda depressió, que la portarà a embogir. Com que el seu pare era republicà, els vencedors van decidir que havien d'evitar la seva descendència, així que el van esterilitzar; va anar a lluitar al front i va tornar, el van internar en una residència i va estar allà fins que la Laura Dafos el va anar a visitar per a resoldre el seu cas.

3.2.2 Alumne/a 2:

El que recordo més d'aquesta història, és com un noi s'ha de buscar la vida ja des de ben petit i com li afecta de manera positiva o negativa la guerra. És a dir li afecta positivament ja que per ser molt jove no hi ha de participar directament però el seu pare mor en ella. La guerra també li va afectar negativament ja que li va deixar records molt dolorosos i un mal físic incurable i que s'ha guardat en el seu interior com un secret. Tot això al final és revela gràcies a l'ajuda d'una noia advocada.

També recordo com s'adaptava a la feina que tenia, sempre amb una gran il·lusió i complint sempre les seves obligacions.

A mi el que em va impactar més va ser la mort de la noia de la vaqueria i la de la seva germana. Crec que va sentir una sensació molt profunda que no les tornaria a veure mai més i veia la seva cara de lluita contra la mort que se li acostava cada cop més. La seva família queda marcada per la mort de la petita; la mare acaba sent tocada mentalment i no se'n recupera, el pare per culpa del problema de la mare tancada en un manicomi comença a sortir i a prendre alcohol i al final acaba a la guerra mort.

3.2.3 Alumne/a 3:

El que em va impactar més d'aquest llibre és tots els coneguts del protagonista que es moren. El seu pare a la guerra, la seva mare acaba en un hospital, la nena de la vaqueria, i sobretot la seva germana petita que se li mor als braços ja que pateix tuberculosi. Aquest moment és molt dur, ja que el protagonista no pot fer-hi res i se sent sol i molt trist. També em va impactar la nena que s'amaga al restaurant durant els bombardejos i que un dia, de cop i volta desapareix. Totes aquestes situacions provoquen que el protagonista vagi perdent la seva família, els seus amics... per culpa de la guerra civil. Finalment, una altra cosa que recordo és quan entrevisten al protagonista quan ja és un home gran i ell recorda tota la seva vida, les experiències viscudes...

3.2.4 Alumne/a 4:

El que més em va impactar del llibre va ser quan a en Pere Gabriel se li va morir la seva germana petita en braços, de tuberculosi. A més, quan es va morir, els seus pares no hi eren, només hi era ell i la seva xicota, la nena de la vaqueria. Em va impactar, perquè és una escena trista i que no t'esperaves, ja que la nena no estava malalta o això em pensava jo.

Algunes de les coses que recordo del llibre són que el protagonista, de petit, primer el porten a l'asil d'infants perquè no tenen diners, i llavors de petit comença a treballar com a repartidor de diaris i més tard com a barber. Però a on ell vol treballar i acaba treballant és al cafè concert dels seus oncles, on descobreix les noies. A continuació, en iniciar-se la guerra, el seu pare se'n va al front com a republicà i hi mor. La seva mare que ha perdut al marit i a la filla es torna boja i la tanquen en un centre. Llavors en acabar la guerra, agafen al protagonista i l'esterilitzen a causa dels seus antecedents familiars. A més, al seu amor, la nena de la vaqueria, l'afusellen, ja que havia treballat a casa d'uns homes rics contraris al franquisme. En resum, explica la història d'un nen que creix i viu, durant la Guerra Civil i li toca créixer abans d'hora.

3.2.5 Alumne/a 5:

Els silencis de la Boca de la Mina va ser un llibre que em va impactar bastant ja que era conscient del que havia passat durant la guerra, però segurament no tant com jo creia que ho era. El llibre tracta d'una història real en la qual un home, ara ja gran, havia viscut la seva infantesa en plena guerra. Pertanyia a una família sense gaires recursos, amb un pare que se n'anava a la guerra, una mare que no donava l'abast amb tot i una germana petita a la qual cuidar. A mesura que passa el temps. El protagonista anirà perdent persones importants durant la seva vida però sobretot a la guerra, com la seva germana, o bé passarà per llocs ben diferents com l'asil. Finalment, en la narració s'explica la denúncia que posa el protagonista ja que havia patit una gran injustícia.

Després d'haver llegit els silencis de la boca de la mina me n'he adonat del que es va viure en aquells temps, a valorar més la gent que tenim al costat o que en un moment donat han estat importants al llarg de la vida de cadascú. A part, llegint aquest llibre vaig poder entendre millor certs aspectes del que moltes vegades explicaven els meus avis. També vaig comprendre perquè de vegades ells tenien una visió de la vida molt diferent a la que tenim avui en dia.

3.2.6 Alumne/a 6:

El que més recordo d'aquest llibre és la part en que la mare deixa al noi en l'orfenat perquè va ser una part del llibre que no vaig acabar d'entendre molt bé ja que per molta misèria que hi hagi en la família almenys s'ha d'intentar sortir endavant i no deixar el nen a l'orfenat.

El que em va impactar més va ser la part en que mor la seva germana petita perquè per culpa d'això el protagonista és com si perdés la família perquè la mare acaba en un psiquiàtric i el pare acaba borratxo cada nit per les tabernes i anant amb prostitutes. Això em va impactar perquè significa perdre la família en poc temps i crec que és un fet que si em passés a mi, em costaria molt tirar endavant.

3.2.7 Alumne/a 7:

Tracta del Pere Gabriel, un noi que l'enviaven a un orfenat perquè els seus pares no el poden mantenir *per culpa de la Guerra Civil* i la feina del seu pare que en té molt poca i guanya pocs diners. També sé que li agrada una nena, la nena de la vaqueria. Llavors se'n va a viure amb els seus tiets i coneix a una noia que ballava i crec que es deia *Clara* o *Carla*. S'enamorarà d'ella però un dia desapareix. Llavors troba un seguit de feines com la de repartidor de diaris però el seu cap se suïcida. També a la barberia on fa la feina més dolenta que es desglàçar les canonades per on passava l'aigua. Després passa la Guerra Civil i el Pere Gabriel està treballant en un restaurant. Es troba una nena i li dona un tros de pa, però ja no la torna a veure mai més. Després mor la nena de la vaqueria (la que abans estava amb el Pere Gabriel en una cabanya, on es feien petons). La maten afusellada.

Llavors recordo que al final se celebrava el judici perquè a ell l'havien esterilitzat sense el seu permís i guanya el judici. I llavors ell ja es gran i està a la residència de la Boca de la Mina passejant per aquells camins i recordant tot el que li havia passat en la seva infància. La mare de Pere Gabriel esta ingressada en un psiquiàtric.

També recordo que el Pere Gabriel quan era petit havia descobert que el seu pare tenia guardada una pistola sota el seu llit perquè el seu pare *matava a la gent* que feia les vagues, els cops i cobrava de l'empresari (era un pistolero).

3.2.8 Alumne/a 8:

Que era un avi que reclamava alguna cosa perquè durant la Guerra Civil el van *castrar*.

També recordo que el seu pare era un pistolero a sou, que amagava la pistola sota el llit de la nena petita, i més tard, quan el van venir a veure uns "amics" seus obrers per convèncer-lo que tornés a exercir aquesta "professió" però ara a favor d'ells i en contra de la patronal, ell no es deixa enredar i ells li van dir que ho dirien a la policia i més tard, va vindre la policia però no va passar res perquè el pare del Pere Gabriel els ho van explicar tot.

Recordo que els seus pares el van enviar a un orfenat on hi havia monges amb unes còpies com orelles d'elefant, i una monja el va ensenyar a llegir i escriure, després, aquesta monja va morir de tuberculosi. Després, les monges li van dir a la seva mare que no s'hi podia estar més temps a l'orfenat, i va tornar cap a casa.

Recordo que li agradava la nena de la vaqueria i que quan tenia diners per comprar entrades pel cinema, hi anaven els dos, a vegades fins i tot amb els seus germans.

Pere Gabriel va treballar de repartidor de diaris, i hi havia un altre treballador de la seva mateixa edat que ell que li va parar una trampa per fer veure que robava i expulsar-lo del treball. També va treballar de

cambrer, per evitar que durant la guerra no li faltés menjar. Va treballar de barber i va estar durant una bona temporada a un local dels seus tiets on hi havia dones amb uns vestits de plomes que ballaven, i allà va conèixer la Carla, una adolescent a la que el públic l'havia batejada com "la nena". Aquesta nena li treia els colors a en Pere Gabriel, n'estava profundament enamorat, però va marxar. Després, no va treballar cada dia, feia feines temporals *amb el seu pare*.

Recordo que la seva germana va morir per culpa de la tuberculosi, com ell deia "un mal lleig", quan estaven jugant el Pere Gabriel i la seva germana amb la nena de la vaqueria i la seva germana.

Recordo que quan ja quan eren més grans, Pere Gabriel va declarar el seu amor a la nena de la vaqueria, i ella li va dir que sentia el mateix. També li va dir que ella aniria a treballar al moll, i que d'aquí un temps es podrien tornar a veure i formar una parella.

També recordo que una vegada, es va deixar a casa un document i va haver de tornar enrere, i *al refugi on volia anar el van bombardejar*. Després, va anar al refugi on tenia pensat anar, i *el va veure destrossat*, amb tot de persones mortes i amb molta sang al voltant. També en els següents dies, *va anar a altres refugis, un dels quals estava al mig d'un camp*.

Recordo que va haver d'anar a veure un sergent, i aquest sergent va dir que tots els papers estaven en regla i que tornés un altre dia. Va tornar un altre dia i li van dir que com que era de pare roig i mare "boja", el feien anar a un camp de treballs forçats i hi havia una amiga que coneixia a la nena de la vaqueria, i li va dir que havia mort.

3.2.9 Alumne/a 9:

Els silencis de la Boca de la Mina és un llibre que en general em va agradar molt. La veritat és que no recordo gaire tota la història, ni els personatges que hi apareixien, solament el del Pere Gabriel i la seva advocada. Em va sorprendre molt quan Pere Gabriel parla de com va viure la guerra i recorda tot el que li havia passat. Hi ha moments molt

tristos en el llibre, concretament, quan parla que durant la guerra tothom s'havia d'amagar, passaven molta gana i mataven moltíssima gent sense motiu. No recordo gaires coses, només això de la guerra i que ho van passar bastant malament, i ara amb la seva advocada volia fer recordar totes les víctimes que hi va haver. És un llibre que et fa veure molt clarament la situació en què es va viure fa anys i com la gent ho passava de malament.

3.2.10 Alumne/a 10:

Recordar no sempre és fàcil, però intentarem fer un esforç.

Els Silencis de la Boca de la mina és un llibre que narra la història d'un home que de petit va viure la Guerra Civil. Ell no tenia una bona situació a casa, el pare era pistoler, d'aquelles persones que marxa de nit per anar a matar gent. Tenia una pistola guardada al bressol de la germana.

No crec que el nen i el pare tinguessin molt bona relació. Amb la mare n'hi havia més, per això se li va fer difícil haver d'anar a aquella escola amb les monges i separar-se d'ella. Però no tenien prou diners i era l'única opció. En aquell lloc va conèixer una monja molt simpàtica, li va agafar molt d'apreci i ella li va ensenyar a escriure el seu nom. Per això i per altres moltes coses ella va ser important per al nen, que abans no ho he dit però el diu Gabriel. Un dia el llit d'aquella monja estava buit, es va morir de tuberculosi i després en aquell lloc ja no li quedava res i per sort la mare va tornar a buscar-lo, crec que era perquè tenen altres nens a qui cuidar i no poden amb tots.

Tenia una germaneta petita i també el seu amor de la infància "la nena de la vaqueria". Passaven les tardes com podien fins que un dia estaven els tres i la germana se li va morir als braços crec, tenia tuberculosi. Aquella mort va caure molt malament, com és lògic, una tragèdia mai entra bé, i a causa d'això la mare va entrar en depressió però com que en aquell moment les coses eren diferents, la van prendre per boja i va entrar en un manicomi. Ell va començar a treballar amb el seu pare anant a ajudar un home, o era un repartidor de diaris? No me'n recordo del tot. El amo dels diaris es va penjar, crec que era un suïcidi

a causa de la mala situació en la qual la gent estava. Amb el canvi d'amo, en Gabriel va plegar de la feina. Després ell va treballar a la barberia on anava a buscar aigua i feia altres feines, de cop va plegar i per no anar a la guerra va preferir treballar en el bar dels seus tiets. Allò era un cabaret, i com és lògic hi havia les ballarines de cada espectacle. Un dia en va venir una de nova que es deia Carla. Aquesta el va enamorar de ple, el va fer oblidar la nena de la vaqueria. Tot i que tan ràpid com va venir i va entrar a la vida d'en Gabriel, tan ràpid va desaparèixer i marxar. Amb la nena de la vaqueria i la Carla tot era molt diferent, a la primera la convidava al cinema i es gastava el que havia guanyat amb tota la bona intenció del món i en canvi amb la segona, no era tot tan reservat, ella anava ensenyant cuixa i suposo que l'edat també era la diferència. Un dia la nena de la vaqueria també va marxar, va anar a fer de dona de fer feines a una casa d'uns senyors on creia que podia estar més segura. Al final es va quedar sol treballant en un hotel o restaurant. Això era una cosa molt a favor amb la guerra perquè mai tenia gana, podia menjar quan volgués. Quan anava pel carrer el cridaven perquè es pensaven que tenia que estar a la guerra i per això li van fer un paper segons queda justificat que no tenia l'obligació. Un dia se'l va descuidar i al mig del camí de la feina va tornar cap a casa cosa que el va salvar, perquè va esclatar una bomba que va ser devastadora. Aquells dies tenia molta feina, feien uns menús amb molta demanda, i ell sempre regalava menjar a una pobre nena, sabia que no tenia a ningú, però un dia ja no va tornar-hi més.

Ell mentre anava al port a buscar bacallà intentà visitar la nena de la vaqueria, però no va poder; se la van endur a un camp de concentració a on la van rapar i la van matar, la van afusellar. Se'n va assabentar perquè a ell el van agafar i una dona li va explicar la història d'aquella noia sense saber que es coneixien, ell va saber de qui parlava perquè abans de morir va cridar algunes paraules que ell li havia dit o promès o que compartien.

A ell el van deixar estèril, perquè representa que com que al pare el van matar per ser roig o bandoler o no ho sé i la mare era boja, creien que no podia tenir descendència perquè encara seria un fracàs. Ara ell explica tota aquesta història que mai havia explicat abans perquè estava

amb l'advocada Laura, que volia remoure les injustícies que van passar molta gent. Perquè com en Gabriel n'hi havia d'altres que havien viscut, però sense tenir vida.

3.2.11 Alumne/a 11:

Recordo que el llibre començava quan l'Andreu Sotorra és gran i està amb la seva advocada Laura Dafos, ja que ha estat declarat víctima de guerra. Ell de petit va viure a Orlanda amb els seus pares i la germana petita. El seu pare era pistoler i la mare netejava cases de gent rica. Els pares no tenien diners i a ell el porten a un orfenat de monges. Allà es fa amic d'una monja jove que al final mor per una malaltia. La seva germana mor i la mare és ingressada al psiquiàtric de la Boca de la Mina. Es queda amb el seu pare que al final beu molt i arriba a borratxo a casa i amb una altra dona. L'Andreu comença a treballar repartint diaris, després va a viure amb els seus tiets que tenen com una mena de bar on es fan espectacles de noies que canten i fan el seus shows. Ell s'enamora d'una artista que es diu Carla que és molt més gran que ell i mai arriben a tenir res.

Ell de petit tenia una amiga que era la nena de la vaqueria. Ells dos es van prometre que serien parella. De més gran comença a treballar en un bar del passeig des d'on veu passar la guerra servint menjars. Allà sent sorolls de bombes i s'amaga en el bar on també hi ha una nena petita amagada. Llavors no sé com sap que la nena de la vaqueria està treballant en una casa de pagès i la detenen i la afusellen. Ella mor dient que estima a l'Andreu. A ell en acabar la guerra li fan una cosa que el deixa estèril perquè és fill de mare boja i de pare roig. Al final en els jutjats és declarat víctima de la guerra. En acabar se'n torna a la residència que també és diu la Boca de la Mina.

3.2.12 Alumne/a 12:

Recordo les relacions que hi havia entra els personatges del llibre durant la guerra. Sobretot, les reaccions que tenen envers el personatge principal, en Pere Gabriel. Són molt durs i austers, miren pel seu benefici i el tracten malament. Em va impactar també el silenci de Pere

Gabriel durant la seva “esterilització” i com va perdre les seves amistats durant la guerra. Un cop és vell explica la seva història, però crec que va esperar massa temps. Recordo que el llibre descriu molt bé les emocions en el temps de la postguerra i els sentiments del protagonista. Em va impactar com Pere Gabriel perd a la nena de la vaqueria, també com li canvia el nom per Carla i com va convertint-se en un adult poc a poc. També recordo que va començar a treballar molt ràpidament i va perdre la seva infància.

nota.- Textos copiats literalment dels alumnes.

3.2.13 Conclusions.

A la pregunta: “ què recordes del llibre *silencis de la boca de la mina*, d'Andreu Sotorra”, els alumnes de 4rt d'ESO, que prèviament havien llegit el llibre (al segon trimestre del curs i jo els entrevistava a finals de curs) em varen respondre:

El que més impacta és la mort de nens petits tan propera, l'abandonament d'aquests pels seus pares, la duresa amb la qual els tracten i la seva manca d'infància, així com una misèria extrema, la falta de recursos i la mort per malalties avui en dia inexistents o tractables. Per altra banda, recorden la il·lusió i la constància d'un nen per adaptar-se a treballs molt diversos i moltes vegades gens agradables. Aquests són els fets que, textualment, diuen “no entendre” els alumnes enquestats.

Pel que fa a la història el que recorden, és la part bèl·lica. La sang freda per matar milers de persones, els bombardejos aeris i la por de la gent amagada en túnels subterranis. Remarquen, també, la sortida de milicians, les grans vagues i manifestacions, la por de trobar militars pel carrer, de ser obligat a anar a lluitar i de morir en plena guerra. No recorden o no expliquen la mort de “l'avi”, Francesc Macià i la proclamació de l'Estat Català per Lluís Companys

En l'apartat de cultura quasi tots els enquestats coincideixen. Parlen sobre l'educació. Una part secundària per la gent d'aquella època. No

era prioritari ja que ningú tenia estudis, i creien que per treballar tampoc eren necessaris. Vivien en incultura, però en una època en la qual has de lluitar per la supervivència l'educació no era una cosa que els preocupés. Això els porta a parlar sobre la dona, que en el cas d'aquest llibre es mare de família. Aquesta només viu per cuidar a la família i treure-la endavant quan el pare decideix adherir-se a la vaga, és considerada com un objecte de treball.

A l'hora de llegir les enquestes, he pogut comprovar com la majoria dels enquestats recorden sobretot la trama de la novel·la, la història d'en Pere Gabriel, i gràcies a això, els permet recordar fets de la vida quotidiana d'aquella època. M'ha sorprès veure que a l'hora de fer memòria, el primer que els ve al cap són les escenes més impactants, la mort, les malalties, la fam... Hi ha temes, però que no van entendre bé o que no hi van prestar la suficient atenció, i això es reflecteix en les enquestes. N'hi ha que confonen el nom del protagonista i el de l'autor, d'altres que barregen la vida del protagonista amb fets que pertanyen a la vida del pare. Algun dels errors és causat pel fet que no tenen gaires coneixements sobre aquesta guerra i per tant les paraules els són desconegudes, això fa que el context sigui més difícil de comprendre. Altres, són per falta de concentració a l'hora de llegir. Un en concret demostra que va endinsar-se tant dins de la novel·la que va pensar que era una història real.

Un tema que cap alumne ha tractat és sobre la satisfacció d'en Pere Gabriel quan se li reconeix que és una de les víctimes de la guerra i la por que devia tenir per callar durant tants anys.

3.3 Els avis

La gent que de veritat, va viure aquests fets, m'han donat un cop de mà per poder comparar les seves sensacions i vivències, amb les que jo havia llegit.

3.3.1

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 68

1. *Que recordes d'aquella època?*

D'aquella època recordo el pare, la mare i un germà més petit. Jo tenia dos anys. Recordo el meu germà quan ell tenia un any. Una casa de pagès amb moltes flors, gallines, ànecs i molta gent al meu voltant. El meu pare estava "d'encarregat" en una finca d'un senyor de Barcelona, hi vaig viure fins als 4 anys, van ser els més feliços de la meva vida. Recordo tantes coses que no tenim espai per apuntar-les.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrenava una família?*

El més important era el del menjar, el vestí, les sabates etc... ja que no hi havia productes per comprar i menys diners. També plorar els morts i desapareguts de la guerra.

3. *Quin paper tenia la dona?*

El paper de la dona, com el de las nostres mares, era treballar a les fàbriques de la ciutat. Les del camp cuidar de la casa, al marit, als fills i el corral: gallines, conills i ajudar a recollir els cereals. Tant els nens petits com les dones mes, quan més callats estaven millor. Una mica un 0 a l'esquerra.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

Recordo unes febres que jo vaig tenir quant tenia quatre anys (tercianes) tractat amb kinina. Les causes de mort eren, la tuberculosi, el tifus, el xarampió i moltes més infermetats infeccioses.

5. Quins eren els jocs als quals solies jugar?

Els jocs: al "pale" fer entrar en un dibuix al terra una pedra o un tros de rajola que no toques la ralla, saltar a corda (la rueda de la patata, el patio de mi casa), al parchis, fer trencaclosques i amb nines que ens feien les mares.

6. Recordes algun menjar característic?

El menjar: les lleties, les guixes, el pa negre fet de la pell del blat, arengades, farinetes de blat de moro, els cargols, enciam de marge o sigui herbetes també arengades.

7. Podries explicar alguna anècdota?

Podria explicar tantes i tantes coses que recordo. Aquesta és una que em va quedar molt gravada. Tenia sis anys, quant vaig començar a anar a l'escola en un poble de la província de Lleida. Jo venia d'Aragó. Vivia en una masia i anava a l'escolta a peu. No sabia s'hi feia tard per arribar a classe. Vaig trobar una dona i vaig preguntar-l'hi l'hora en castellà. Ella em va contestar en català: No et preocupis es molt aviat! Jo em vaig posar a córrer. No sabia si anava tard.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

Crec que es impossible. Les dones d'aquells temps, les nostres mare i avies haurien de tenir un monument a cada plaça dels pobles i ciutats. Elles si que van ser bones administradores, sobretot per fer feliços els del costat amb només quatre quartos. S'hi la família s'estima, tant les guerres o desgracies que poden passar en la vida, és de més bon portar, encara que no es tingui l'abundància que ara gaudim.

3.3.2**SEXE:** Masculí Femení **EDAT:** 76**1.** *Que recordes d'aquella època?*

Recordo que no podia escriure en català, també molta repressió, recordo el “cara al sol” i el “Yugo y las Flechas”, i els menjadors d’auxili social.

2. *Quin era el major problema amb que s’enfrenava una família?*

El menjar, el pa en contes de ser blanc era negre, l’escudella catalana en contes de posar-hi carn, botifarra i gallina, s’hi posava dos ossos rancis.

3. *Quin paper tenia la dona?*

La dona tenia que cuidar als fills i sobretot anar a missa els diumenges amb la família.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l’època? Quines eren les principals causes de mort?*

La tuberculosi i la paràlisi infantil.

5. *Quins eren els jocs als quals solies jugar?*

Les parets de les cases que feien de frontó, jugàvem també a futbol amb pilotes de draps, rodejada amb cordill fent una espècie de xarxa.

6. *Recordes algun menjar característic?*

Les guixes i les farinetes de farina de blat de moro.

7. *Podries explicar alguna anècdota?*

Els meus pares quan volia anar a la piscina a banyar-me, els meus pares no em deixaven perquè estava molt prim i deien que encara perdria la poca “xixa” que tenia i encara em quedaria més prim i això va fer que fins els 30 anys no

sapigues nedar. I també em prohibien jugar a futbol perquè em gastava les sabates.

8. *Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?*

Amb el que cobrava la meva mare amb una setmana només podríem comprar 2kg de pa i un petricó d'oli i d'estraperlo, totes les altres coses anaven amb tarja de racionament. Nosaltres varem anar amb tarja de racionament aproximadament fins l'any 1955 quan els alemanys la van abolir 4 anys abans, havent ells acabat la guerra el 1945 i nosaltres el 1939!

3.3.3

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 75

1. *Que recordes d'aquella època?*

La manca de llibertat, la por, la gana i la repressió que va durar molts anys després del final de la guerra.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrenava una família?*

La falta d'aliments i de diners per poder adquirir-los en el mercat negre (estraperlo). El govern donava unes llibretes de racionament a on tenies dret a productes bàsics (farina, sucre, xocolata, oli..) però tot d'una qualitat mínima. La xocolata semblava serradures i el sucre era de remolatxa.

3. *Quin paper tenia la dona?*

La dona tenia pocs drets (al estil moro) molt poques podien fer estudis superiors, quan es casaven tenien que plegar de treballar. No podien treure el permís de conduir sense el permís del marit, per trauers el passaport també es necessitava el permís. La dona tenia que fer "servei social" que l'ensenyava a ser una bona esposa.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

La tuberculosi i una malaltia produïda per la manca de proteïnes que en deien “mal de les guixes” que atrofiava els membres (les cames o braços) eren les malalties més fumudes.

5. *Quins eren els jocs als quals solies jugar?*

Ha pistola (feta amb draps i cordill), jocs de bales, falns, a la pesta, els 4 cantons, fer curses, etc.

6. *Recordes algun menjar característic?*

Patates i llegums i el pollastre de les festes assenyalades.

7. *Podries explicar alguna anècdota?*

Recordo que un litre d'oli d'estraperlo valia 75 pts i un treballador en guanyava 50 a la setmana. A l'entrada de les poblacions hi havia un burot (guàrdia) que cobrava una taxa per tots els que entraven, com s'hi fos una frontera. Una vegada en un magatzem venien taronges a 10 ctms el kg. Va resultar que el camió a sota les taronges portava oli que va vendre a d'estraperlo.

8. *Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?*

De cap manera la gent era molt pobre, però l'estraperlo va crear el que en deien “nuevos ricos” que feien disbarats amb els diners fàcils, jo en recordo un que va encendre un puro en públic amb un bitllet de 100 pts. Ara amb 100 pts només podríem comprar una ampolla d'aigua.

3.3.4

SEXE: Masculí

Femení

EDAT: 78

1. *Que recordes d'aquella època?*

Anar al cinema els dies festius, poca cosa més hi havia i ballar sardanes.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrenava una família?*

Molt pocs diners per comprar menjar i vestits.

3. *Quin paper tenia la dona?*

No en tenia (la família)

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

La tuberculosi.

5. *Quins eren els jocs als quals solies jugar?*

Cuc amagar, saltar a corda...

6. *Recordes algun menjar característic?*

Les farinetes.

7. *Podries explicar alguna anècdota?*

El pa blanc eren les postres.

8. *Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?*

No, feies molt menys.

3.3.5**SEXE:** Masculí Femení **EDAT:** 72**1.** *Que recordes d'aquella època?*

Recordo que jo no estava batejada (fins els 14 anys) i no vaig poder anar amb un col·legi de monges o capellans, doncs important era la fe de Baptisme.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrenava una família?*

La falta d'aliments doncs eren escassos i molt cars, sinó eren a estraperlo.

3. *Quin paper tenia la dona?*

Molt poc considerada sobretot la feina (cobrava menys que l'home) i quan es casava es quedava a casa, etc.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

La tuberculosi.

5. *Quins eren els jocs als quals solies jugar?*

A saltar corda.

6. *Recordes algun menjar característic?*

Les farinetes, una espècie de purés de farina.

7. *Podries explicar alguna anècdota?*

Tothom tenia una llibreta de racionament (per poder comprar menjar més barat) i era molt important, i una tieta la va perdre i el seu pare la va renyar molt perquè l'hi estava donant de mamar al seu fill i la llet se l'hi va posar malament.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

No crec, doncs es guanyava molt menys i tot era molt car.

3.3.6

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 80

1. *Que recordes d'aquella època?*

Recordo el bombardejos durant la guerra que venien precedits d'un avió de reconeixement que en deien la "pava" que al cap de dues hores o tres arribaven els avions a bombardejar. Recordo que quan explotaven les bombes semblava que s'ensorrés tot. També recordo quan van arribar les tropes nacionals i la voladura dels ponts que donaven accés a Manresa el pont de l'estació, el pont de st Francesc i el pont vell. Les tropes van arribar amb el crit de VIVA FRANCO i ARRIVA ESPAÑA! També recordo que els saqueig de les botigues perquè la gent es van dedicar a robar tot el que hi havia.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrenava una família?*

Durant la guerra no hi va haver problemes de menjar però a la post guerra hi havia el problema que no i avia diners tot anava racionat am cartilles de racionament de les famílies i el menjar s'havia de comprar d'estraperlo (gent que tenien menjar i el venien a un preus molt alts).

També hi havia el problema de les famílies que uns eren d'un bàndol els altres de l'altre i per enveja personals i rehabilitats politiques es denunciaven a les autoritats i ficaven gent a la presó de manera injusta.

3. *Quin paper tenia la dona?*

Bàsicament la dona es preocupava obtenir aliment amb intercanvis d'objectes de la casa per poder tenir el plat a taula. També hi va haver altes dones que es van posar a treballar als tallers mecànics perquè les homes estaven a la guerra i es dedicaven fabricar material de guerra .

4. Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?

La principal malaltia era la tuberculosi degut a la fam que hi havia a la post guerra. També va ser molt famosa “el mal de les guixes” que sembla que es produïen per menjar moltes guixes(llegum)i que produí la destrucció de la calç dels ossos i la deformació del os.

5. Quins eren els jocs als quals solies jugar?

Bàsicament tot eren jocs de carrer, el principal era el de “lladres i guàrdia civil” i la lluita entre les diferents bandes de barris. També jugàvem a futbol amb unes pilotes de drap que fèiem nosaltres mateixos. També jugàvem a saltar i parar, a boles, col·leccionar capses de mistos, després també al tres en ratlla. També es recollia fusta dels altres barris per fer la foguera de sant Joan.

6. Recordes algun menjar característic?

A la post guerra el menjar característic el pa de blat de moro que era un pa groc que quan era calent era mol bo però quan es referendava semblava serradures.

7. Podries explicar alguna anècdota?

Durant un dels bombardejos em vaig posar sota la taula pensant que s'ensorrava la taula i no es va ensorrar res. També recordo com amb la meva mare estàvem a la creadora durant uns bombardejos i el botiguer ens va dir que anéssim corrents al refugi del castell, quan varem sortir vam beure que havia caigut una bomba a la creadora i la va ensorrar.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

No hi ha cap referència vàlida per fer comparacions, el fet es que el valor del diner s'ha multiplicat per mil. Per exemple una casa unifamiliar en aquella època valia mig milió de peceta actualment amb cinquanta milions de peceta no arribés a pagar-la.

3.3.7**SEXE:** Masculí   Femení   **EDAT:** 85**1.** *Que recordes d'aquella època?*

Tot de la meua vida. Quan faig memòria torno a viure.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrenava una família?*

Les famílies pobres i humils, els seus recursos venien del treball per sostenir la família i feien el que sabien per quatre duros.

3. *Quin paper tenia la dona?*

El principal del segle passat era poder treballar en la indústria textil, filatures i teixit.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

Durant el segle passat hi havia molta contaminació a les aigües i això feia que es morís molta gent per les infeccions fins que van portar aigües el 1932 va fer que la gent també anés fen el curs de la vida tot i que no morien tan vells.

5. *Quins eren els jocs als quals solies jugar?*

Bàsicament tot eren jocs de carrer, el principal era el de "lladres i guàrdia civil" i la lluita entre les diferents bandes de barris. També jugàvem a futbol amb unes pilotes de drap que fèiem nosaltres mateixos. També jugàvem a saltar i parar, a boles, col·leccionar capses de mistos, després també al tres en ratlla. També es recollia fusta dels altres barris per fer la foguera de sant Joan.

6. *Recordes algun menjar característic?*

A la post guerra el menjar característic el pa de blat de moro que era un pa groc que quan era calent era mol bo però quan es referendava semblava serradures.

7. *Podries explicar alguna anècdota?*

Durant un dels bombardejos em vaig posar sota la taula pensant que s'ensorrava la taula i no es va ensorrar res. També recordo com amb la meva mare estàvem a la creadora durant uns bombardejos i el botiguer ens va dir que anéssim corrents al refugi del castell, quan varem sortir varem beure que havia caigut una bomba a la creadora i la va ensorrar.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

No hi ha cap referència vàlida per fer comparacions, el fet és que el valor del diner s'ha multiplicat per mil. Per exemple una casa unifamiliar en aquella època valia mig milió de peceta actualment amb cinquanta milions de peceta no arribés a pagar-la.

3.3.8

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 78

1. *Que recordes d'aquella època?*

L'any 1.936 l'escola que anava era regida per monges, d'aquelles que es tapaven el cap amb una casulla blanca, emmidonada, que de punta a punta mesurava com un metre o mes, no tinc present de quina ordre eren. Em ve el pensament de que començava a llegir i contava els números, que jugava al carrer amb pilota de draps amb els amics i començava anar en bicicleta, de cop i volta van desaparèixer les monges a l'escola.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrontava una família?*

Quan va acabar la guerra civil tenia 8 anys, no tinc records dels problemes. Vaig començar l'escola a con Culapi (Escolapis) el 41. Existia el racionament, també tinc el record de quan van tirar les bombes atòmiques a Hiroshima i Nagasaki.

3. *Quin paper tenia la dona?*

El mateix que avui dia, però sense llibertats.

4. Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?

Tuberculosis i una que s' en deia "mal de les guixes", conseqüència d' una deficient alimentació. Desconec les principals causes de mort, evidentment la tuberculosis en podia ser una.

5. Quins eren els jocs als quals solies jugar?

Futbol en pilota de drap, anar en bicicleta, pescar al mar i jugar a les roques.

6. Recordes algun menjar característic?

Durant la guerra civil les lleties de Negrín, pa negre i de blat de moro, dit també de moresc.

7. Podries explicar alguna anècdota ?

Deuria tenir 7 anys, jugàvem a pilota en una plaça, sirenes que senyalaven bombardeig, pararem de jugar, ens preguntarem que fem, continuarem jugant; passaren uns homes i a empentes ens portaren al refugi, no tinc record de quantes hores passarem dintre del refugi, quan vaig sortir, era negra fosc i llums apagades, com un fuet vaig anar a casa, espantat, perquè era molt tard, i recordo que en reberen amb alegria.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

Evidentment NOooooooooo!

3.3.9**SEXE:**   Masculí   Femení   **EDAT:** 78**1.** *Que recordes d'aquella època?*

Que la gent vivia molt malament perquè no hi havia menjar. A Bellpuig hi havia camps d'aviació (i bombardejaven). Nosaltres teníem un bar (on també vivíem) i ens van treure d'allà per posar els ferits de guerra. Al replà de l'església hi havia un refugi i s'entrava per el canonge. Quan els nacionals van arribar ens varen portar llet per els nens. Els últims que van marxar del poble se'ns van emportar tots els mobles del bar. Franco va arribar amb marroquins, i quan arribaven als pobles els van encadenar a tots perquè no robessin.

Les targes de racionament (després de la guerra) quan els tiquets s'acabaven t'havies d'espavilar fins que n'hi haguessin (sempre en varem tenir). A Bellpuig jo havia vist com del camps d'aviació sortien els avions rojos a bombardejar l'Ebre. Quan la pava (avió Alemany) venia els avions rojos fugien:

-Quan queien les bombes jo veia com l'església tremolava.

-Quan els de Franco van arribar ja no ens va faltar de res perquè sempre ens portaven menjar i coses.

-El meu pare estava a un hospital de campanya, de Figueres i estaven cridant un ferit per treure'l. Com que no el veien van agafar el meu pare i el van agafar al meu pare i el van posar en una ambulància. El meu pare va ser l'últim en sortir, perquè en aquell moment van bombardejar l'hospital).

- Tenien una avals per treure els homes dels camps de concentració.

-Els rojos ens havien pres la radio els homes del cafè el menjar... Els de Franco ens van donar menjar i van voler castigar els que ens havien pres coses, però la meva mare no els va voler dir qui eren. Això sí, no els varem tornar a veure mai més.

-A la guerra els rojos només es van emportar els que no eren d'esquerres a lluitar, i no hi podies fer res. Volien deixar els del seu partit per controlar els del poble i prendre'ns tot el que poguessin.

-Hi havia el capitan campesino, que era roig que quan arribaven els ferits a l'hospital els disparava per matar-los.

2. Quin era el major problema amb que s'enfrontava una família?

Els desplaçaments per poder viure a cobert. Dormíem amb "lliteres" fetes de palla i cabíem quatre famílies menjant d'una sola olla (erem 19). El menjar també era un gran problema. També fugir de les bombes.

3. Quin paper tenia la dona?

Un paper molt difícil perquè no hi havia els homes que se'ls havien emportat a la guerra i que més tard van portar en camps de concentració. Havien de treballar la terra i ocupar-se de la família. Eren una peça molt important.

4. Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?

Causes de mort: la guerra (trinxeres, bombardejos, assassinats...), la gana, faltes de medicaments, infeccions...

Malaltia: Tuberculosis.

5. Quins eren els jocs als quals solies jugar?

Amagar, saltar a corda (les noies), patacons (partíem les cartes i en fèiem una bola que tiràvem a la paret i quan queia si ho feia sobre un altre patacò tel quedaves), cavall fort, el lleó dale, fronton, a les bales, baldufes....

6. Recordes algun menjar característic?

Farinetes de carbassa. Patates i mongetes.

7. Podries explicar alguna anècdota ?

A Navàs van matar el pare d'un alcalde perquè tenia terres, li van tallar el cap i el van clavar davant de les monges perquè tothom veies el que havia passat.

Quan havíem de marxar havíem de marxar tots 10 amb canalla i tots carregats. Un dia els inspectors es van emportar tot un camió de sacs de pa calent i quan els soldats ho van veure van treure les pistoles i se'n van emportar molt.

El pare de la meva dona tenia un forn, com que no es van voler afiliar al partit esquerrà un dia a la 1 de la nit el van anar a buscar per matar-lo, però ell la nit abans es va escapar al bosc.

L'oncle del pare de la meva dona el van matar els esquerrans per ser professor.

Van matar al rector de Navàs a la bonera (esquerrans).

8. *Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?*

N'hi de bon tros, amb una pesseta compràvem 3 arengades i ens la partiem entre tots, les barres de pa costaven 18 pessetes i durant la meva jornada de 18 hores jo només cobrava 25 pessetes.

3.3.10

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 76

1. *Que recordes d'aquella època?*

Quan van bombardejar a Sallent que uns veïns se'ns van endur a una barraca de la muntanya. I va venir un soldat ferit que la meva mare el va curar i ens va dir que tornéssim a casa. Van donar al meu pare per mort, quan el meu germà tenia mesos varem marxar a Manresa, el meu pare era a un camp de concentració a França.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrontava una família?*

També recordo el carnet de racionament pel menjar. A l'escola ens feien anar a buscar llenya a la muntanya, per encendre l'estufa a l'hivern, i cantar cada dia el "cara al sol". La gana.

3. *Quin paper tenia la dona?*

Treballador i cuidar els fills. Anar a rentar al riu. La meva mare cosia la roba dels soldats. Anar a buscar menjar allà on fos. Comprar coses d'estraper-lo.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

La sorna, de tanta porqueria que hi havia. Polls xinxes. La tuberculosi. Moria molta gent malalta de la guerra.

5. *Quins eren els jocs als quals solies jugar?*

A boles, a palet, a saltar a la corda, amb agulles.

6. *Recordes algun menjar característic?*

Les farinetes, que eren de farina de blat de moro les faves seques corcades, les guixes.

7. *Podries explicar alguna anècdota ?*

El meu pare era a la guerra i el comandant cap de Manresa va venir a casa a donar-nos el rellotge, la cartera per dir-nos que el meu pare el donaven per mort, però era viu en un camp de concentració a França.

8. *Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?*

No hi havia diners. La gent es venia les coses que tenia per poder pagar el menjar. La meva mare es venia els llençols.

3.3.11

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 78

1. *Que recordes d'aquella època?*

Durant la guerra van assassinar al meu pare, per tant varem marxar del poble, i viure en un altre poble com podíem.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrontava una família?*

Viure amb molt pocs aliments. Jo tenia la sort que els estius els passava a un petit poblet de pagès que no em faltava de res.

3. *Quin paper tenia la dona?*

Durant la guerra, molt patiment, emparant els fills i tirant endavant com es podia. Després de la guerra, les meves germanes van poder treballar en bones oficines.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

Sarna, que en tenien molta els soldats. Tuberculosis, la meva germana la va tenir. El meu germà va morir l'any 1941 de Tífus. (Hi va haver una epidèmia a BCN)

5. *Quins eren els jocs als quals solies jugar?*

Mentre vaig estar al poble, jugàvem amb tots els nens al carrer i divertint-nos molt. A Barcelona amb la família i després amb les amigues, sortíem per Barcelona, excursions i xerràvem molt a la sortida de l'escola.

6. *Recordes algun menjar característic?*

Més que característic, un menjar pobre: herbes bullides, blat bullit amb arròs, pa de blat de moro. Puré de llegums on hi havia molts. L'any 1950 va acabar el racionament, per tant ja es podia comprar el necessari. Pagant molt podies comprar d'estraperlo, tot el que volia, però molt car.

7. *Podries explicar alguna anècdota ?*

Les bombes. Viure a un poble de Tarragona i al govern del 39 van tirar la 1ª bomba; jo la vaig veure com anava caient. Tot el poble es va espantar tant, que van marxar a viure junt amb altres 2 famílies en una pallissa.

8. *Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?*

No teníem diners, els nens jugàvem amb joguines molt simples i amb jocs de carrer, amb

3.3.12

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 71

1. *Que recordes d'aquella època?*

La repressió. No existien drets pels ciutadans o vilatans. El control de tots els moviments. Per anar a un altre poble necessitaven un permís vàlid per unes setmanes tan sols. Aquests s'expedien el dissabte, al meu poble en deien "el sabadu conductu". La repressió de la llengua materna els venia molt de nou.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrontava una família?*

El gran problema era la falta de recursos per poder-se alimentar, o sigui, poder sobreviure. El racionament era insuficient i no abraçava el ventall necessari per una alimentació equilibrada.

3. *Quin paper tenia la dona?*

Durant els anys de joventut el seu paper era treballar on fos per ajudar la família. Un cop casada s'havia de dedicar a "sus labores" i no ficar-se en res.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

Hi havia mortaldat infantil. O al moment de néixer o més endavant quan la mare no tenia llet. Sense la llet materna l'infant no podia subsistir si no trobava alguna mare que es brindés a fer de dida.

La nostra mare ho va fer vàries vegades.

5. Quins eren els jocs als quals solies jugar?

Ens esbargíem al parc municipal que teníem molt a prop. A cuït i amagar, jocs de pilota (amb pilotes de fabricació casolana). Jocs de taula pels dies de pluja o molt fred. Desitjosos d'un tobogan ens el van construir nosaltres a còpia de baixar a cops de cul per una pendent d' un parc.

6. Recordes algun menjar característic?

Menjàvem el que es presentava. En un poble de molta pagesia podíem ingerir alguns productes molt naturals però recordo haver menjat guixes (normalment corcades), farinetes de blat de moro, lleties massa sovint. No tastàvem altra fruita que el rebuig que quedava el dia del mercat.

7. Podries explicar alguna anècdota ?

Venien els soldats a fer maniobres al poble. Una vegada eren molts i els van repartir: dos a cada casa. Viurien en una casa tan que quasi dormien apilotats i recordo que els meus pares van arreglar la seva habitació, amb el millor que tenien, pels soldats (no se on pensaven dormir ells dos) Sortosament van trucar a la porta un matrimoni mitjanament benestant dient que allotjarien els seus soldats i els nostres.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

No va entendre la pregunta.

3.3.13

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 79

1. Que recordes d'aquella època?

Als set anys cuidava de la meva germana. Feia les feines de casa, hi havia llocs als quals no arribava, perquè era baixeta, em posaven un tamboret perquè pogués arribar. Tenia que fer el que podia perquè la meva mare estava malalta.

2. *Quin era el major problema amb que s'enfrontava una família?*

El problema al que ens enfrontàvem era la mensualitat del meu pare que no era gaire i teníem que tenir-ne per tot, per totes les despeses de tota la família. El meu pare era capatàs de carreteres, pertanyia a la diputació de Salamanca. Durant la meua infància no teníem seguretat social i els medicaments els teníem que comprar, menys quan estàvem ingressats a un hospital.

3. *Quin paper tenia la dona?*

La dona cuidava dels seus fills i feia les feines de casa. Els homes de la meua època, de quan era petita, no feien res de la casa, només treballaven i principalment al camp.

4. *Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?*

Una de les malalties més greus era la tuberculosi. A prop de Berjar hi havia un sanatori per la gent amb tuberculosi, a l'hivern i a l'estiu sempre tenien les finestres obertes perquè així canviaven l'aire i respiraven l'aire dels pins. Precisament a mi se'm va morir una amiga de 15 anys en aquest sanatori i l'home de la meua tieta.

5. *Quins eren els jocs als quals solies jugar?*

Jugàvem al calderon amb una pedra, l'anàvem passant i perdiem quan quedava a la ralla. A amagar, als alfilers, al parchís.... De joguines quasi no en teníem.

6. *Recordes algun menjar característic?*

"El hornazo" que es menja per pasqua es molt típic de Castella es com un pa per dins hi ha un ou i moltes classes d'embotit.

7. *Podries explicar alguna anècdota ?*

Tinc varies del poble de Los Santos (a Salamanca) no teníem lavabo i les nostres necessitats les fèiem acompanyats de la burra, la cabra i las gallines.

Una altre anècdota es quan van entrar els maquis (homes anarquistes) al poble, teníem molta por, jo tenia una gosseta que es deia chispa i per que no la sentissin bordar l'hi vaig haver d'agafar el morro.

També n'hi ha una de molt trista, es la d'una mare l'hi van matar els tres fills. A un d'ells l'hi van passar per l'esquena una tapa amb dents fins ha desfer-li l'esquena amb sang i després el van matar. Aquests homes eren franquistes.

Una altre es quan es va acabar la guerra civil els aliments eren molt pocs, ens donaven alguns per racionament. El pa era el poc que ens donaven, alguns cops de blat. Nosaltres érem petits i quan pelàvem les patates portàvem les peles amb algunes famílies que tenien pa, les peles les hi donaven als animals i hi havia vegades que ens donaven una mica de pa. A vegades no i ens posàvem molt tristos.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

Amb els diners d'abans no podíem comprar les mateixes coses que avui. Jo us parlo de quan vaig arribar a Catalunya, amb dotze hores guanyava 136 ptas. La meva germana de 14 anys treballava també 12 hores i guanyava 90 ptas. Dic això perquè havíem de vigilar molt com gastàvem els diners.

3.3.14

SEXE: Masculí   Femení   **EDAT:** 71

1. Que recordes d'aquella època?

Nascut el 1936 en plena guerra civil, tenia dificultats econòmiques i amb el menjar. Sort de l'hort, conills gallines i del meu pare, però tot i això vaig ser feliç perquè ens

2. Quin era el major problema amb que s'enfrontava una família?

El règim eren pocs diners, feina mal pagada, poques comunitats i no massa ensenyament.

3. Quin paper tenia la dona?

Feia de tot la casa, la fàbrica la terra.

4. Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?

No ho ser exactament.

5. Quins eren els jocs als quals solies jugar?

A la pilota de roba, a amagar-se i a corre.

6. Recordes algun menjar característic?

Escudella, patata aixafada amb col, pollastre i conill dels pares.

7. Podries explicar alguna anècdota ?

L'any 38-39 anàvem amagant-nos dels bombardejos dels avions, jo tenia 8-10 anys, vaig anar a portar dinar al meu pare a la vinya i no vaig trobar la vinya i el meu pare nova dinar.

Érem feliços anant al cine.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

No, de bon tros ara es gasta molt i malament.

3.3.15**SEXE:**Masculí Femení **EDAT: 68****1. Que recordes d'aquella època?**

Recordo que hi havia poc menjar i havies de fer el que podies. No passàvem gana, però t'havies d'espavilar. Recordo que quan anava a l'escola em donaven un trosset de xocolata i pa, tot i que hi vaig anar molt poc a l'escola només fins als 9 anys i a partir d'aquesta edat un guàrdia civil retirat em feia

classe per la nit quan acabava de treballar. Era el gran dels meus germans i havia d'ajudar al meu pare.

2. Quin era el major problema amb que s'enfrontava una família?

Només treballava el meu pare i nosaltres havíem d'ajudar-lo com podíem. No hi havia molta feina i era molt difícil. Jo que era el més gran de 6 germans vaig començar a treballar molt d'hora.

3. Quin paper tenia la dona?

Les dones només feia la feina de al casa. Però a l'hora de la recollida d'olives... ajudava a l'home i feia alguna feina a casa d'algun senyor ric.

4. Recordes alguna malaltia característica de l'època? Quines eren les principals causes de mort?

Es morien perquè agafaven mals que no sabien que eren i es morien i ningú sàvia perquè.

5. Quins eren els jocs als quals solies jugar?

Jugàvem a la nit quan acabàvem de fer feina i jugàvem a amagar, a la guerra, ha divina coses, a les boles de fang, al triangle, a les estampetes, es asseiem junts i explicàvem contes.

6. Recordes algun menjar característic?

Farina amb patates, gachas de farina de pitos. El pollastre era per la festa major. La carn escassejava molt. A vegades teníem sardines, dues sardines eren per 2 persones. Dos trossos de pa sucats amb aigua i sucre.

7. Podries explicar alguna anècdota ?

El meu pare treballava i anàvem corren a mira el sac que portava a veure si l'hi havia sobrat menjar.

El meu pare em va treure al jardí per entretenir-me i em va deixar jugar. Hi havia un porc senglar que corria pel poble, va entrar al meu jardí i jo em vaig

espantar tan que vaig caure em vaig escalabrar i per culpa d'això vaig perdre molta oïda.

Anava amb un amic a bicicleta, vaig caure i vaig quedar-me sense consciència i em vaig quedar a casa a que em passés. Durant 3 o 4 dies vaig estar així, sense anar al metge.

Dormíem dos a en un llit de sis pams.

8. Recordes si, amb els mateixos diners faries les mateixes coses que fas avui?

No es podria fer res amb els diners de llavors. Seria Impossible.

nota.- Textos copiats literalment dels avis.

3.3.16 Conclusions

Com a conclusió extreta sobre aquestes enquestes podem observar que les respostes són quasi unànimes. Ens parlen d'una època molt complicada, on aconseguir menjar abundant i una feina digna i ben pagada, era gairebé impossible, tal com havia llegit a la novel·la. Ens expliquen les misèries, tracten temes com la mort molt a flor de pell. La novel·la exemplifica això amb la mort de la germana petita. Parlen d'un menjar rutinari, repetitiu i poc nutritiu, en els millors casos. A causa d'això, hi havia moltes malalties, que conduïen a la mort, que avui en dia son impensables que poguessin produir mort i d'altres són tractables, com per exemple, la tuberculosi, que apareix nombroses vegades a la novel·la. Igual que trobem aquestes semblances, també trobem diferències. Tals com, la clara diferència i defensa de les idees polítiques que feien variar la teva classe social.

Penso que, persones carregades d'experiència i milers de coses per explicar, com les que he tingut la sort d'entrevistar, deuen haver viscut un canvi de vida radical, quasi impossible d'entendre. Han passat de la pobresa, la misèria, la lluita per sobreviure, l'analfabetisme.... A tenir un nivell de vida, en el qual no els falta de res. Per això penso que aquesta gent han après a valorar molt més cada cosa, i l'esforç que comporta obtenir-ho, perquè a ells ningú no els ha regalat res.

4. CONCLUSIONS GENERALS

Per finalitzar, voldria parlar del meu gran aprenentatge d'uen a terme aquest treball. Quan vaig començar a llegir, documentar-me, parlar amb la meua tutora, pensava que sabia moltes coses sobre la guerra civil, els fets històrics succeïts, les incalculables morts, les males condicions de vida... Però de mica en mica em vaig adonar de que la guerra civil era molt més que tot allò que jo creia saber. Amb l'entrevista als avis vaig poder sentir i entendre un patiment, vaig poder veure que aquells morts no eren només uns cossos sense nom, morts fa molt de temps, sinó que alguns d'ells eren germans, pares, avis, amics... I en recordar les morts d'aquests, avui en dia encara els feia humitejar els ulls. Molts d'ells porten la postguerra a la pell, quedant marcats per tota la vida. Em van mostrar una altra manera de veure la vida i em van fer reflexionar sobre la societat actual. Puc afirmar sense cap mena de dubte, que amb ells va ser amb qui vaig aprendre més. També vaig observar, moltes, paraules molt concretes que utilitzava el llibre que vaig haver-me de llegir per dur a terme el meu treball, que es referien a frases fetes de l'època o a maneres de parlar. Em va sorprendre, un cop haver-me llegit el llibre, poder comprovar que amb la novel·la havia après moltes coses quasi sense adonar-me'n. Apart de gaudir amb la trama, em vaig enriquir de coneixements teòrics sobre la guerra, i, vaig entendre la mentalitat i la forma de vida de l'època, senzillament llegint-me el llibre. Afirmo, doncs, haver complert la meua hipòtesi: una novel·la és més que una novel·la.

5. **BIBLIOGRAFIA**

SOTORRA, Andreu. Els silencis de la boca de la mina. Cruïlla. Barcelona. 2007.

http://www.portalplanetasedna.com.ar/civil_espanola.htm

Informació extreta de la gent gran enquestada i de la meva tutora.

6. **AGRAÏMENTS**

Bé, començaré per donar les gràcies a totes aquelles persones que m'han permès robar-los una mica de temps i que, amablement han respòs les meves enquestes. Ja siguin els alumnes de 4rt ESO del curs 2009-10, com la gent gran, de diversa procedència. Agraieixo també a tots aquells que m'han deixat llibres, ensenyat fotografies, o explicat històries de l'època. Per finalitzar, agraieixo a la meva tutora, per portar un seguiment tan constant del meu treball, suportar les meves preguntes, els meus nervis i donar-me un cop de mà molt necessari.

